

DEMÉNY PÉTER

TÜNDÖKLŐ SÖTÉT

Hetényi Zsuzsa: *Nyugati, Keleti. Ogyesszától Odesszáig, 1973–2023*

■ Hetényi Zsuzsa érzékletesen, szenvedélyesen, zsigerből ír. Ami megtörtént, az mintha ma lett volna, nem ötven évvel ezelőtt, mint a történetek egy része; nem is olyan régen, csak most.

„A csúcs vagy inkább a legmélyebb bugyor a kígyó volt. Ha már a közepén kezdtem, elárulom a legvégét is, végül persze elváltunk.” (15.) A kígyó egy fülkeszerű zuhanyzósejtelemben kerül az elbeszélő szeme elé, mondanom sem kell, nem sokáig, óvatosan, de határozottan elmenekül onnan. Akkorra már van kolera, de hol van még az após, aki éjszaka meg szeretné melegíteni a menyét egyfajta ukrán *iusprimaenocitis* jegyében. És hol van még annyi minden, amire az elbeszélő nem számított, hiszen tulajdonképpen semmire sem számított. Még Spiró megjegyzése is messze van, aki szerint Bunyin „giccs”.

A szerző igazi szakértő: a terepen ismeri meg a tárgyát. És a szó szoros értelmében, testi együttlétben és járványokban, helyi szokásokkal és csótányokkal, akik fény hatására, szemben a jól nevelt máshonnani rovarokkal, nem menekülnek. És így valóban sok mindenbe belelát. „Fiatalként kollégám, akinél laktam, balkáni szláv irodalommal foglalkozik. Polcán *A NATO agressziója Jugoszláviában* című könyv áll, és nem jött tünnetni. »Soha nem vennék részt

Putyin-ellenes tüntetésen« – mondja. Ez háborúellenes tüntetés, mondom. Megrökönyödésemet látva hozzáteszi: »Putyin mellett sem tüntetnék.« Kérdésemre, hogy miért, azt válaszolja: »Mert soha nem fogjuk megtudni, mi az igazság.« // Mint Oszip Mandelstam írta, azt hisszük, hogy minden rendben van, csupán mert járnak a villamosok.” (95.)

A szovjet félelem, az, hogy Oroszországban bármi megtörténhet az emberrel, és többnyire meg is történik, meg a pánszláv nacionalizmus ma is megteszi hatását – sőt ma ismét fokozottabban.

Ez különben az első, *A kezdet. Szovjetunió, 1973–1976* című rész zárása – a *Tartalom* a kötet elején található, hogy rögtön tudjuk, mikor merre járunk. Következik a második rész, a *Nyugati, Keleti. Budapest, 2022. tavasz*. Ebben apró, de nagyon felkavaró feljegyzések találhatók az ukrán menekültekről, pontosabban az ő fogadásukról-segítésükről: a szerző kezdettől ott volt, ahol kellett lennie, tolmácsolt, gardírozott, segített. „Idős néni nem találja az ingyentojtojt, gyorsan befizetem a tiszta és meleg fizetős vécébe, de nem akarja elfogadni, ötször megkérdezi, mennyi pénz a 200 forint, betuszkoljuk a vécés nénivel.” (101.) Ez persze csak a dolog teteje meg a humorosabb része, akárcsak az ingeny wifit saját magát szolgáltató öregúr

vagy a piros mellényt felvevő cigány férfi. De közben mennyi megalázás, undor, koldulás, kétkezi munka (mint korábban kiderült, a szerző rengeteget farigcsált az édesapjával), lélekjelenlét, aminek az a sajátossága, hogy a legélesebb helyzetekben még élesebb helyzetekbe sodor esetleg.

Ennek a résznek a vége is csattan: „Mariupol utcáin, ahol Szergej Csernobrevics orvos szerint nemrég még jó ég tudja honnan kitépott testrészek hevertek, most »mobil információs központok« járnak – vagyis tévéképernyős kocsik, amelyek a hivatalos orosz Első Csatorna és a Russia24 műsorát közvetítik. Pjotr Andrjuscsejko, Mariupol polgármesterének tanácsadója szerint a városban maradt emberek körében »kényszer-ütlevelezést« végeznek, vagyis orosz okmányokat állítanak ki mindenkinek. Az iskolásokat pedig egész nyárra az iskolapadba ültetik, hogy megtanítsák nekik a történelem »helyes« változatát és az orosz terminológiát mindazokból a tantárgyakból, amit (helyesen: amiket) az ukrán iskolákban eddig ukránul tanultak.

Ha eddig nem, nyáron biztosan megutálják az oroszot.” (234.) Mindenki nem menekülhet, aki pedig ott marad, az kénytelen túlélni.

A harmadik rész: *Háború és háttér*. Ebben is apró képek, de annál fontosabbak. Például a német professzor válasza Hetényi körkérdésre: az egész orosz irodalmat felül kell vizsgálni, és leginkább Dosztojevszkijt. Vagy a kitűnő tolmács leírása, aki most Orbán Viktornak dolgozik. „Nem tudom elképzelni, mit hallott, mit érez, és hogy alszik.” (283.)

Hetényi Zsuzsa könyve olyan, mint egy párhuzamos napló: gyors feljegyzések, rövid kódával, alapos háttérrel egy olyan ember tollából, aki mindent tud, de folyton hajlandó tanulni. A szerkezet azért is jó, mert így nem a szakértő jegyzeteit olvassuk, egyfajta – bármennyire indokolt – gőg megnyilvánulásait, hanem valakinek a gondolatait, aki maga sem biztos a dolgában, hiszen az áradó tapasztalatok percenként felülírják mindazt, amire jutott.

Ha mindenki így élné meg, még béke is lehetne belőle.

